

Gombászkalandjaim

Vízaknától Bambergig

Császárgalóca, óriáspöfeteg, szarvasgomba és társaik

DVORÁCSEK ÁGOSTON

Földig hajló gomba-pálmák néznek ki a rózsaszín kerítések mögül, melyeknek rácsait soha meg nem születő nagy művész gondolta ki, vagy titokban lopta hozzá a mintát az egek tornácáról. A másik fűcskáról ismét csak azt kell mondani, hogy a mennyek országának pici aranykulcsai csüngnek alá ágairól. A harmadik maga a hirtelen gyönggyé meredt finom zene. A negyedik... Nem. Ezek nem lehetnek földi lények, hiszen ha csak a lehellet is érné őket, elmúlnak és semmivé lesznek. És mégis élnek. Ilyennek látja a borz a titokzatos gombavilágot Nyirő József „Az erdő remetéje” című novellájában. Olvasmányaimban ez a leírás, amelyből csak egy képet választottam ki, a legszebb visszaadása annak a csodálatos világnak, amely az állatok és a növények mellett bolygónk bioszférájának számottevő része.

Gyermekkoromban nem találkoztam vadon termő gombával, mert marosújvári lakásunk a folyótól pár méterre épült, és az árterület homokos talaja nem kedvezett semmiféle gombának. A Maros partján és annak berkeiben játszadoztunk, de sosem akadunk taplón kívül más gombára. Később, amikor megismertem a gombák világát, és szemem megszokta, hogy a fákon is keressem, már találtam a part menti jegenyéken sárga gévagombát, laskagombát és téli fülökét.

Nyaraimat kolozsvári nagymamánál töltöttem, akivel igazi élmény volt kimenni a nagypiacra, amely akkor még a Széchenyi téren működött, ott, ahol jelenleg egy parkosított sétány végén komor lovas szobor jelzi az idők változását. Nyár elején mindig volt ott keserűgomba és szegfűgomba. Főleg az elsőt szerettem, mert azt a kályhalapon meg lehetett sütni és kellemesen kesernyés levéllel nagy nyencséget jelentett. Illata és íze úgy hozza tartozik gyermekkorom emlékeihez, mint a Maros-part iszapjának szaga vagy az érett kőkény fanyarul édes zamata.

Tízéves lehettem, amikor pár napig a vízaknai rokonságnál nyaraltam. A spaletákkal elsötétített dohos szagú szász ház emléke elevenen maradt meg bennem, de ennél jobban emlékszem egy hajnali szekerezésre, amelyet szénabegyűjtés céljából ejtettek meg, ehhez kötődik legelső gombászélményem. Serpenyő nagyságú mezei csiperkét szedhettem, amelyeket hazaérve megszórtunk és megsütöttük. Azt hiszem, hogy ez az élmény volt a szikra, amely kiváltotta bennem a gombák iránti érdeklődést, de addig, amíg amatőr gombászként odajutot-

Légyölő galóca, a mesék gombája

tam, hogy megegyem és esetleg másnak is felkínáljam zsákmányomat, még sok víz folyt le a Maroson. Vízaknai élményemtől felbűzölve, otthon elhatároztam, hogy a maroscsesztvei erdőben próbálok szerencsét. Nagy tasak zöld kalapú gombával tértem büszkén haza, de kissé jártasabb szomszédasszonyunk, nagy bánatomra, eldobta a zsákmányt, mert nem ismerte azokat a fajtákat. Visszagondolva, lehet, hogy zöldhátú galambgombát szedtem, de könnyen meglehet, hogy gyilkos galóca is belekeveredett. Rájöttem, hogy a gombászáshoz nemcsak lelkesedés szükséges, hanem tudomány is. Pár évig azonban maradtam még a bogarak csodálója, ugyanis *Brehm: Az állatok világa* című művéből csak ez a kötet létezett a marosújvári szódagyár könyvtárában. Közben kolozsvári diák lettem. Ott találtam rá egy román nyelvű gombahatározóra, amelynek fekete-fehér ábrái csekély útbaigazi-

tást nyújtottak a kezdőknek, szövege pedig néha egészen meghökkentő volt. A redős papsapbagombánál például ezt olvashatjuk: „Egyes szerzők szerint rendkívül ízletes, mások szerint nagyon mérgező!” Most, miután sok irodalmat áttekinthettem, elfogadhatom, hogy mindkét állítás igaz, mert ha nem fogyasztják rendszeresen, ehető finom gomba, de olyan toxint tartalmaz, amely szervezetünkben felhalmozódik, ezért gyakori fogyasztása halálos is lehet.

Ezzel a könyvvel barantoltam a Kolozsvár környéki erdőben, amelyeknek gombavilága sokkal gazdagabb volt, mint az addig ismert vidékekéi. Főleg a Bükkben fürkésztam ezeket a különleges élőlényeket, amelyek külön *királyságot*¹ képviselnek a természetben, de ellátogattam a Hója erdő Bács-torok nevű részébe is, amelyről már akkoriban, a hetvenes években az a hír járta, hogy ott paranormális jelenségek figyelhetők meg: fényes gömbök, furcsa hangok, filmekben előhíváskor megjelenő alakzatok stb. Én soha semmit sem észleltem! Nemrég akadtam rá a világhálón egy filmre, amelyben ez az erdő úgy szerepel, mint „Románia Bermuda-háromszöge”. Előbb figyelemmel kísértem a fejtegetéseket, hiszen egy nagynevű professzort hívtak meg, aztán elkezdtem mosolyogni, a végén pedig rádöbentem,

1 Regnum

Áltrifla

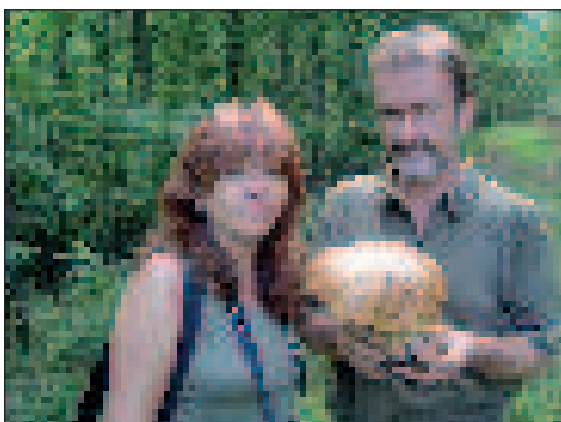
miért nem tapasztaltam semmit. A professzor ugyanis felhívta a figyelmet arra, hogy csak azok látják, hallják és érzik ezt a különös világot, akik hisznek is benne! Tehát itt volt a hiba! Nem baj, sajnos én elég szkeptikus vagyok, a repülő csészealjokban sem hiszek, pedig sok megszállottal ellentétben, akik csak hiszik, hogy van, én látam is egyet 1967-ben. A „szakirodalom” legalábbis úgy emlegeti, mint a „kolozsvári eset”. Én ott, a Bács-torokban csak galambgombát, keserűgombát, bimbós pöfeteget és ritkán rókaagombát szedtem, a többi még tabu maradt számomra, mert mint említettem, a gombakalauzom elég kezdetleges volt.

A gombászás nagyon egészséges tevékenység, sokat lehet gyalogolni, szaporán kell hajlogni, és ha ismeri azokat az ember, és jól odafigyel, finom ételt készíthet belőle, amely zsírokban és szénhidrátban szegény, sok fontos nyomelemet tartalmaz. Többször kalandoztam gombát keresve a nagyenyedi Szabaderdő tölgyekkel és fenyővel tarkított bükkösében, ahol két rendkívüli sikerélményem is volt. Pár évvel ezelőtt külföldre szakadt barátaimmal kószáltam a menedékház környékén. Az Újvilágból hosszú évek után hazalátogató Levente, aki angolul keverte a magyart, azt próbálta elmesélni, hogy van egy piros gomba fehér petytyekkel... – Ja igen – mondom –, az a mérgező légyölő galóca! Pár perccel később felkiált: – Ez az?! – Nem, ez a császárgalóca (*Amanita caesarea* Pers. ex Schw.), egyike a legízletesebb gombáknak. Nagyon ritka zsákmány, főleg felénk, ahol csak a nagyon meleg nyarakon lehet találni belőle elvettve egy-egy példányt. Hiába, ebben az esetben is érvényes volt a kezdő szeren-

cséje! Én két évvel azelőtt még csak fényképről ismertem ezt a csemegét. Amikor először találkoztam vele, bosszankodtam, hogy nincs nálam a fényképezőgépem. Mulasztásomat pótolhattam pár nappal később, amikor újabb példányokat leltünk a Szabaderdőn. Tipikus galóca: van gallérja és bocskora. Kalapja élénkvrös-narancs-sárga, lemezei, tönkje és gallérja arany-sárga. Íze a piruló galócára emlékeztet, de diszkrétebb és finomabb. A levesnek is arany-sárga lesz tőle a színe. A római császá-

rok kedvenc eledele volt, Martialis epigrammája szerint rabszolgákra nyugodtan rábizhatsz aranyat, ezüstöt, de császárgombát soha, mert megdézsmálhatja. [4, 153 old.]

Másik élményem egy sikertelen rókaagomba-keresgéléshez fűződik. Eszembe jutott Murphy egyik híres axiómája: „Nem azt kapod, amit akarsz: azt kapod, amit kapsz!” Jelen esetben leginkább galambgombát és piruló galócát. Az erdőt barnásszürke foltokban apró trombitaszerű gombák lepték el. A románok a törpék trombitájának, a németek a halottak trombitájának vélik, mi trombitagombának (*Craterellus cornucopioides* Pers.) nevezzük. Finom salátát lehet készíteni belőle. Ha már a nagyenyedi diákok által nagy tiszteletnek örvendő Bethlen-fa közelében jártunk, illetl meglátogatnunk az öreg tölgyet, amely alatt a hagyomány szerint a Fejedelem is megpihent néha. A famatuzsálem, amelyet a honfitársaink Nikita tölgyének (Gorunul lui Nichita) neveznek, már nem él, délceg koronájából szerteszét hevernek a korhadt ágak, de még így is kimagaslík

Barátaim, Iona és András az ízletes vargánya ritka nagy példányával

a többi fa közül. Szusszantunk egyet, és viccből odaszóltam volt diákomnak, Szilárdnak: – „Kapard meg egy kicsit az avart, mert itt

lenni kellene szarvasgombának!” Első próbálkozásra felszínre került egy dió nagyságú, szabálytalan alakú gumó. Előbb mérgező áltrifának (*Scleroderma citrinum* Pers.) vélttem, mert az elég gyakori erre, de amikor kis szeletet vágtam le belőle éles bicskával, megfigyelhettük azt a márványos rajzolatot, amely a szarvasgombák egyik jellemzője. Akkor azt hittem, hogy fehér szarvasgombát (*Choironomyces venosus* Fr.) találtunk. Nagy lendülettel fogtunk hozzá a tölgy körüli avar piszkálásához, de más példányt nem leltünk. Nagyon büszkén tértünk haza. Három évtizede reménykedtem már abban, hogy egyszer szarvasgombát találok, és sokszor gondoltam arra, hogy érdemes lenne az alatt a vén tölgy alatt kotorászni! Azóta a képet és egy kis darab szárítmányt eljuttattam szakemberekhez, akik szerint a *Tuber maculatum* (*Tuber rapaeodorum* esetleg *Tuber borchi*) egy példányához volt szerencsénk.

Érdemes tehát megfigyelni az erdők gombavilágát, mert, ha óvatosak vagyunk, és nagyon alaposan vizsgáljuk meg, lassan megismerjük őket és nem fogunk félni tőlük. Mielőtt azonban megkóstolnánk zsákmányunkat, ismernünk kell a legveszélyesebb gombánk, a gyilkos galóca (*Amanita phalloides* Secr.) jellemzőit: a kalap olivzöld-sárgászöld, kissé ragadós, a lemezek fehérek, a tönk sárgás vagy zöldes színű kigyóbórszerű mintázattal, gallérja fátyolosan lelógó, bocskora nagy és fehér. Húsa kissé édeskés, mézre emlékeztető illatú! Van tiszta fehér változata (*Amanita verna* (Bull. ex Fr.) Pers. ex. Vitt), ez is halálosan mérgező.

Az utóbbi két évtizedben sokszor táboroztam diákjaimmal a Vargyas völgyében Szentegyháza közelében, a valamikori Szeltersz menedékház és borvízforrás szomszédságában. A Szereprez-tetőn a csodálatos kosborok, tárnicsok és egyéb ritka vadvirágok mellett esős és melegebb években sokféle ehető gombát is találtunk, amelyek kiegészítették étrendünket: csiperkéket, galambgombákat, rókaagombát, keserűgombát, nyári vargányát, és amit csak ott találtam: vörös érdesnyélű tinórut. Készítettünk levest, paprikást, rántott gombát, gombás rakottpuliszkát és rácson sült gombát. Egyszer annyit gyűjtöttünk, hogy kölcsön kellett kérnünk egy 35 literes üstöt, hogy ne vesszen kárba. Persze azt, amit diákjaim szedtek, alaposan át kellett vizsgálnom, mielőtt feldolgoztuk volna. Nemrég egy tízéves találkozóan elevenítette fel egyik vándiákom azt a szomorú jelenetet, amikor a már kész, inyesiklandozó nagy üstnyi paprikást a patakba borítottam, mert kiderült, hogy az egyik adagot nem vizsgáltam át alaposan!

Anekdota értékű, de megtörtént valamikor a nyolcvanas évek végén, hogy nagyváradi barátaim, akik elkapták tőlem a gombászás „vírusát”, a Nagybihar tövében, Aranyosfőn nyaraltak, és egyik

nap óriási zsemlegomba-telepet találtak egy patak medre közelében. A zsákmányt szálláshelyükre szállították és nekifogtak elkészíteni. Közben a házigazdák szörnnyülködve szemlélték őket és sápióztak: – Nem jó ez drágám, ne egyetek belőle! Barátaim viccelődtek is, kit kéne előbb hívni: az orvost, a rendőrt vagy a papot? Jól belaktak, és a maradékot kítették a hűvös tornácra, hogy legyen másnapra is. Éjjel egyikük felkelt és megette az egészét. Reggel a házigazda rémülten nézte az üres edényt: – Szent Isten! Csak nem adtátok oda a disznónak?

Óriáspöfeteggel (*Calvatia gigantea* vagy *Langermannia gigantea*) csak háromszor találkoztam életemben. Először a nyolcvanas évek elején, amikor a Torockói-hegység déli részén, a Jézer-tó feletti havasi legelőre kirándultam barátaimmal, ahol Jutka ráakadt egy emberfej nagyságú, majdnem ép példányra. Másodszor húsz évvel később lepett meg egyik torockói diákom egy szép pöfeteggel. Legutóbb 2010-ben én találtam egyet a Bamberg melletti Seehof kastély parkjában, ahol séta közben elcsodálkoztam, mennyi galambgomba és szegfűgomba bujt elő a gondosan nyírt gyepen és a fák között, amikor a kastély egyik feljárója mellett fehér foltra lettem figyelmes. Otthon eldobott zacskóra tippeltem volna, itt azonban nem illik szemetelni! Amikor közelebb mentem a folthoz, már nem fért kétség ahhoz, hogy megtaláltam végre életem első óriáspöfetegét. Egész este paníroztunk és bár népes vendégsereg is volt barátainnál (ugyanazok, akikkel korábban megtalál-

tam az Ojtozi-szorosban. Gazdag zsákmánnyal érkeztek vissza a táborba esténként a résztvevők, de nem csak ritkaságokat kerestünk. A nap záróakkordja a Gombák szépe verseny volt, amelyre pesti gombász barátommal egy különleges gombával neveztünk be. Aznap leváltunk a csapattól, mert barátom szerint a helybéli kalauzaink olyan túrajavaslatokkal álltak elő, amelyek elkerülik az igazi gombalelőhelyeket és a legmeredekekebb szakaszokkal bosszantották a nem éppen hegyvidékhez szokott anyaországbelieket. Mi egy lankásabb lejtőn ereszkedtünk vissza, amikor egy magas tölgy törzsén, ötméteres magasságban felfigyeltem egy különös alakzatra, amely madár- vagy darázs-fészeknek tűnt, de közelebb érve kiderült, hogy gomba! Igen ám, de hogyan hozzuk le? A fa alá álltam, Gombos Gyula a válamra kapaszkodott és fokosával megpiszkálta, mire a gomba majdnem a nyakunkba hullott, kocsonyás részéből bőven jutott ruhánkra is. A zsákmány csak féloldalasan fért a kosárba, lehetett vagy öt kiló! Igaz, hogy nem nyerte el a szépségdíjat, de anynyi elégtételünk azért van, hogy mai napig sem döntötték el a mikológusok, hogy mit találtunk. A *Moeszia* című szaklapban a fényképem alatt csak ennyit jegyeztek meg: egyféle likacsosgomba, Ojtoz, 2004. szept. Amikor kiderül, hogy mit találtunk, lehet, odairják majd, hogy ojtozi likacsosgomba (*Meripilus ojtosiensis*, Gomb. et Dvor), hasonlít az óriás likacsosgombához (*Meripilus giganteus*, [Pers.:Fr.] Karst.). Ojtozon 134 gombafajt sikerült meghatározni. Személy szerint örül-

tem, hogy végre élőben is láthattam a közismert sárga rókagomba ritkábban fellelhető szürke, bársonyos, illetve tölcéses változatait. Megcsodálhattuk a nagyon ritka szemcsés aranygombát (*Phaeolepiota aurea*) és a szürke pikkelyestínórut (*Strobilomyces strobilaceus*). [1]

Legutóbbi élményem újra Bamberghez kapcsolódik. Tavaly a nagy meleg és az ottani elég gyakori csapadék kedvezett a gombáknak. Barátaim csodálkozására abból az erdőből, ahol ők húsz év alatt alig láttak vargányát, négy alkalommal legalább 15 kilogrammot sikerült begyűjteni. Különböző módon már ezelőtt egy hónappal hasonló élményem volt a nagyenyedi Szabaderdőn, ott is olyan helyen jelent meg, ahol azelőtt alig találtam. Úgy látszik, a vargánya éve volt! Ráakadtam egy különleges gombára is, amely új-zélandi jövevény és Nyugat-Európából terjedt kelet

felé, Magyarországon a hatvanas években jeleztek először, újabban az ország északkeleti részén is megjelent.² Vöröseslilás ereszű kocsonyás karjai polipszerű alakzatban nyúlnak szét az avaron. Mielőtt kinyílna, a szömöröcsög (*Phallus impudicus*) boszorkánytojásához hasonlít, de a kocsonyás burokból sejlik a karok színezete. Eddig csak hallottam róla, ez tehát a tintahalgomba (*Anthurus archeri*).

Végezetül visszatérek Nyíró csodálkozó remetéjéhez, próbáljuk mi is az ő szemével látni: „Az egész őszi erdő az enyészett virágoskertje a földön. Üvegszerű, átlátszó, leheletgyöngye gombafonalak ágaskodnak a korhadó levelek közt, aransárga ecsetgombák szövik össze az elmúló faleveleket, hasadó-gombák, bolyhos, puffadt, kocsonyás hümusz-gombák milliárdjai ragyognak. Fehér, sáfrányszínű, szürke, korom és aransárga az egész penész-erdő, melynél csodálatosabb látvány nincs a világon. A borznak sötétséghez alkotott szemei hatalmassá nagyítják a frissen lehullott falevelekkel eltakart, rejtett világot, a halál valóságos paradicsomkertjét, melyhez legfeljebb csak a mohok, zuzmók szépsége és változatossága hasonlítható, de az is jóval durvább és egyhangú. Nincs az a forróövi őserdő, mely vetekegethetné egyetlen korhadó falevéltre sírjának tündéri szépségével és hangulatával.”

Azoknak, akik idegenkednek a vadon nőtt gombák fogyasztásától, ajánlom, hogy tegyenek úgy, mint a novella borz hőse, csodálják és tanulmányozzák őket. Akik pedig ezek után kedvet kapnak a gombászáshoz, keressenek fel egy gombász ismerőst vagy gombászegyesületet, vásároljanak egy jó gombakalauzt, és kezdjék azokkal a gombákkal, amelyeket nem lehet összetéveszteni mérgező társaikkal: galambgombák, pöfetegek, vargánya és rókagomba. ❖

(Az írás a Gombák a nagyenyedi Szabaderdőn című cikkem bővített változata, amely a kolozsvári Gêniozus folyóiratban jelent meg 2004-ben.)

Irodalom

- Dvoráček Ágoston: *Gombásztábor Erdély peremén*, Erdélyi Nimród, 2005. március
 Dvoráček Ágoston: *Gombák a nagyenyedi Szabaderdőn*, Gêniozus, Kolozsvár, 2004
 Nyíró József: *Havasok könyve*, Erdélyi Szépművészeti Céh, Kolozsvár, 1936 (134-136. old.)
 Veres Magda: *Gombáskönyv*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1982
 Internetes forrás:
<http://www.gombazo.abbcenter.com/?id=55842&cim=1> (2012.07.28. 9:15)

2 Lásd az internetes forrást!

Szömöröcsög (A szerző felvételei)

tuk az erdélyi példányt), nem sikerült elfogyasztanunk az egész gombát, amelynek 35 cm volt az átmérője.

Nem ez volt azonban a legnagyobb gomba, amellyel eddig találkoztam. 2004 őszén a László Kálmán Gombászegyesület (tevékenységéről bővebben a <http://www.gombasz.ro/> címen) táborában vol-